

Gevaarlijke-stoffenbeleid MKB moet meer aandacht krijgen

Liesbeth Preller, Nettie de Pater en Monique Groenewold

200012387

Het midden- en kleinbedrijf (MKB), waar bijna de helft van de Nederlandse arbeidspopulatie werkt, besteedt onvoldoende aandacht aan de risico's van blootstelling aan gevaarlijke stoffen. De aangewezen instantie om hier verandering in aan te brengen lijkt de brancheorganisatie. Zij heeft hierbij echter ondersteuning nodig van actoren als arbodienst, overheid en Arbeidsinspectie. Deze aanbevelingen doet de afdeling Blootstellingsonderzoek van TNO Voeding na een oriënterend onderzoek in vijf branches.

In opdracht van het ministerie van SZW heeft TNO Voeding een verkenning uitgevoerd naar het gevaarlijke-stoffenbeleid in het MKB. Daartoe is in vijf branches (meubelindustrie, apothekers, glastuinbouw, autoschadeherstel en betonreparatie) gesproken met werkgevers van in totaal 50 ondernemingen. Omdat van te voren verondersteld werd dat het gevaarlijke-stoffenbeleid in bedrijven mede afhankelijk is van informatie van actoren buiten het bedrijf, zijn ook deze in het onderzoek betrokken. Het gaat dan onder andere om de brancheorganisatie, de arbodienst, de Arbeidsinspectie en de vakbond. Gezien de relatief kleine onderzoekspopulatie is overigens geen onderscheid gemaakt naar branche of naar actor. In de interviews zijn ondermeer de rol van de ondervraagde organisatie en de specifieke risico's van gevaarlijke stoffen in de branche aan bod gekomen. Ook namen de onderzoekers de invloed van de risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) op het gevaarlijke-stoffenbeleid van een bedrijf onder de loep.

Het doel van de inventarisatie was om te ontdekken hoe werkgevers tegen het omgaan met gevaarlijke stoffen aankijken en welke ideeën bij de overige actoren leven over het vormgeven van een gevaarlijke-stoffenbeleid. De meningen van ondernemers en

actoren zijn vervolgens samengevoegd en teruggekoppeld naar het ministerie van SZW en de Arbeidsinspectie. Hieruit is uiteindelijk een overzicht ontstaan van knelpunten en mogelijkheden, alsmede een lijst van aanbevelingen om tot een beter gevaarlijke-stoffenbeleid te komen.

Risico's herkennen

Een belangrijke conclusie aan het begin van het traject is dat in het MKB de risico's van blootstelling aan gevaarlijke stoffen weinig aandacht krijgen. Dat komt onder andere omdat het verband tussen werkomstandigheden en (op termijn) ontwikkelde ziekten en aandoeningen vaak niet duidelijk is. Wanneer bedrijven aangeven beheersmaatregelen te nemen, dan vormen veelal productie- of milieuoverwegingen de aanleiding. Verminderde blootstelling is in zulke gevallen een gunstig bijproduct. Blootstellingsmetingen of de resultaten van de RI&E geven in elk geval zelden aanleiding tot het treffen van maatregelen. Andere argumenten om maatregelen te nemen waren klachten van werknemers en ongevallen, en de ontwikkeling van minder gevaarlijke alternatieven voor bepaalde stoffen.

In het algemeen kan worden gesteld dat de risicoperceptie van werkgevers en werknemers in het MKB onvoldoende is. Hoewel

in de vijf onderzochte branches een min of meer branchespecifieke RI&E beschikbaar is, beschouwen bedrijven deze eerder als een dure administratieve verplichting dan als een instrument om de arbeidsomstandigheden te verbeteren. Dit heeft mede te maken met de beperkte mogelijkheden om met behulp van de RI&E inzicht te verkrijgen in de hoogte van bepaalde risico's. Voor een dergelijk gebruik van de RI&E is informatie nodig die individuele bedrijven moeilijk boven tafel kunnen krijgen. De informatievoorziening van buitenaf is echter gebrekkig. De gebruiksvoorschriften die producenten van gevaarlijke stoffen op etiketten en veiligheidsinformatiebladen (VIB's) vermelden, zijn vaak zeer summier. Bovendien weten veel werkgevers niet waar ze extra informatie kunnen halen, vinden zij de rol van de

'RI&E voor MKB een dure administratieve verplichting'

Arbeidsinspectie en de arbodienst verwarrend en omschrijven zij wet- en regelgeving als vaag en te complex. De MKB'er lijkt vooral te vertrouwen op de kennis die hijzelf en zijn collega's in hun opleiding opdoen, en op jarenlang opgebouwde ervaring. Daarnaast doen zij vaak een beroep op de kennis van leveranciers van grondstoffen.

Branchegericht

Het MKB heeft dus behoefte aan ondersteuning om tot een beter gevaarlijke-stoffenbeleid te komen. Vanwege de diversiteit van het MKB, zowel binnen als tussen de branches, lijkt het onmogelijk om één oplossingsmodel aan te dragen dat voor alle

FOTO: CHRIS PENNARTS

Risicoperceptie werkgevers en werknemers in MKB onvoldoende.

ondernemingen succesvol is. Wel staan de meeste ondervraagden een branchegericht aanpak voor, waarbij de brancheorganisatie als spil fungeert voor het doorgeven van informatie. De Arbeidsinspectie en de overheid werken op verschillende terreinen al branchegericht. Het ministerie van SZW kent een convenantenprogramma, waarmee specifieke problemen in bepaalde sectoren worden aangepakt. Dit moet onder andere leiden tot een betere aanpak van de gevaren van oplosmiddelen en kwarts en tot maatregelen om repetitive strain injuries (RSI) tegen te gaan. Maar welke rol spelen de verschillende partijen inzake het gevaarlijke-stoffenbeleid binnen het MKB op dit moment?

Arbodiensten

De beperkte rol die de arbodiensten spelen in het gevaarlijke-stoffenbeleid van het MKB is opmerkelijk te noemen. Bedrijven zijn immers verplicht zich aan te sluiten bij een arbodienst en de RI&E moet door een gecertificeerde arbodienst worden goedgekeurd. Bovendien lijkt een arbodienst bij uitstek geschikt om bedrijven te bege-

leiden bij het implementeren van hun gevaarlijke-stoffenbeleid. Dat de rol van de arbodiensten desondanks niet uit de verf komt, zal enerzijds te wijten zijn aan het feit dat ondernemers onvoldoende overtuigd zijn van hun meerwaarde, en anderzijds aan factoren die zij als arbodienst niet kunnen beïnvloeden.

In de eerdergenoemde workshop van arbeidshygiënist werd onder andere de behoefte kenbaar gemaakt aan een beter instrumentarium voor de risicobeoordeling van blootstelling. Ook werd de gebrekkige toegankelijkheid van bestaande kennis als probleem erkend. Een algemeen toegankelijk kennissysteem over blootstelling, effecten en beheersing met bijdragen vanuit verschillende arbodiensten werd echter vanuit concurrentieoverwegingen op dit moment niet haalbaar geacht. Anderzijds wordt de arbodienst door de overige actoren niet als deskundige partij herkend en erkend.

Brancheorganisatie

De brancheorganisatie is voor werkgevers een aanspreekpunt op velerlei gebied. Meer

aandacht voor gevaarlijke stoffen vanuit de branche kan dus een stimulerend effect op de werkgever hebben. Helaas stellen veel brancheorganisaties zich terughoudend op wanneer het om arbozorg gaat. Blijkens informatiebronnen buiten deze studie, wordt onderzoek soms als bedreigend ervaren: meer weten levert op korte termijn meer kosten op voor de werkgever. Een beter inzicht in de consequenties op langere termijn van een goed gevaarlijke-stoffenbeleid zou deze houding positief kunnen beïnvloeden.

Arbeidsinspectie

De Arbeidsinspectie levert slechts een geringe bijdrage aan een goed gevaarlijke-stoffenbeleid in kleine ondernemingen. Dit komt enerzijds door het beperkte aantal bezoeken dat de inspectiedienst aan dergelijke bedrijven kan afleggen, anderzijds door de ontoereikende kennis die de inspecteurs naar eigen zeggen van blootstellingsaspecten hebben. Daardoor is de Arbeidsinspectie onvoldoende in staat om de kwaliteit van een door een onderneming gemaakte RI&E te >>

beoordelen. Een gunstig initiatief is het opstellen van een richtlijn door de Arbeidsinspectie, die moet leiden tot uniforme toetsing en beoordeling van de blootstelling aan gevaarlijke stoffen.

Vakbond

Hoewel sommige vakbonden op enkele specifieke terreinen, zoals de blootstelling aan oplosmiddelen, actief informatie verschaffen aan werknemers, lijkt hun invloed op het bedrijfsbeleid gering. De andere actoren beschouwen de vakbond daarom als een minder belangrijke partij.

Centrale overheid

De overheid weet werkgevers onvoldoende te overtuigen van het belang van een gevaarlijke-stoffenbeleid. De verantwoordelijkheden worden door de overheid op een lager niveau neergelegd waardoor er meestal, zonder extra stimulans, te weinig gebeurt. Er lijkt iets mis te gaan in het traject 'overheid-actor-werkgever' om de werkgever aan te zetten tot een effectief en gestructureerd gevaarlijke-stoffenbeleid. Onder andere arbodienst, Arbeidsinspectie en brancheorganisatie hebben een plaats in dit traject. Een van de aspecten waarover wordt geklaagd, is de wet- en regelgeving: op dit gebied er is te weinig afstemming tussen de verschillende ministeries en het zou te weinig afgestemd zijn op het MKB.

Wellicht dat de directe brancheaanpak die de overheid al dan niet in het kader van convenantafspraken toepast wel bij gaat dragen aan een betere inzet van verantwoordelijke actoren en werkgevers. Belangrijk hierbij lijkt ook dat vastgehouden wordt aan de voorgestelde evaluatie van de resultaten die behaald worden met een dergelijke aanpak.

Aandachtsgebieden

Het is belangrijk dat de werkgever zelf het nut inziet van een goed gevaarlijke-stoffenbeleid. Investerings dienen op de een of andere manier als lonend te worden ervaren. Op dit moment echter lijken de onderzochte actoren zich onvoldoende bewust van hun verantwoordelijkheid op dit gebied. Te vaak wordt ervan uitgegaan dat een ander wel zorgdraagt voor het probleem. Dit lijkt een van de oorzaken van de versplinterde en daardoor weinig effectieve aandacht die het MKB krijgt.

Samenvattend selecteren de onderzoekers vier aandachtsgebieden waarlangs het gevaarlijke-stoffenbeleid verbeterd kan worden:

1. Bewustwording

Werkgevers en werknemers moeten door-drongen raken van het feit dat een goed gevaarlijke stoffenbeleid, vanwege de gezondheidsrisico's en de financiële consequenties, noodzakelijk en lonend is. Dit vereist een mentaliteitsverandering waaraan op verschillende niveaus en door verschillende actoren gewerkt zal moeten worden. Door goede voorwaarden te scheppen waaruit het belang van een goed gevaarlijke-stoffenbeleid blijkt én door dit goed te communiceren, kan de centrale overheid hier een belangrijke rol bij spelen.

2. Informatie

Er is een gebrek aan gestructureerde, toegankelijke informatie over niveaus, risico's en beheersing van blootstelling. Er is behoefte aan instrumenten om risico's in kaart te brengen en te evalueren, idealiter gekoppeld aan beheersmaatregelen. De arbodienst lijkt de aangewezen actor om dergelijke instrumenten te gebruiken en om aan te geven welke instrumenten door kennisinstellingen ontwikkeld moeten worden.

3. Communicatie

De werkgever in het MKB ontbeert de mogelijkheden om zijn wettelijke verantwoordelijkheid op het terrein van gevaarlijke

stoffen volledig zelf in te vullen. Werkgevers en actoren en actoren onderling moeten afspraken maken over een duidelijke taakverdeling. Op dit moment nemen actoren weinig verantwoordelijkheden. Daarom dient de communicatie tussen actoren binnen een branche te verbeteren. Naast de onderzochte actoren kunnen ook leveranciers en verzekeringsmaatschappijen hierin een taak hebben. Gezien de wenselijkheid van een branchegerichte aanpak, zou de brancheorganisatie de coördinatie van deze discussie op zich kunnen nemen.

4. Wet- en regelgeving

Snel veranderende en niet-concrete wet- en regelgeving leidt tot onduidelijkheden. De centrale overheid is verantwoordelijk voor wet- en regelgeving die ook aansluit bij de situatie in middelgrote en kleine ondernemingen. Zij kan hieraan invulling geven door activiteiten te ontwikkelen in samenwerking met brancheorganisaties, vakbonden, arbodiensten en de Arbeidsinspectie. ■

dr. ir. E.A. Preller,
drs. A.J. de Pater,
drs. M. Groenewold
*afdeling Blootstellings-
onderzoek,
TNO Voeding Zeist*

Kennissystemen

Volgens het onderzoek van TNO Voeding kampt het midden- en kleinbedrijf met een gebrek aan gestructureerde, toegankelijke informatie over blootstellingsniveaus, -risico's en -beheersing. Dit is een belangrijk gemis bij het voeren van een goed gevaarlijke-stoffenbeleid. De afdeling Blootstellingsonderzoek onderzocht daarom ook welke mogelijkheden er zijn om kennissystemen met dit soort informatie te ontwikkelen, hetzij papier hetzij online, uitgaand van al beschikbare gegevens. Inmiddels is een kennissysteem voor glas-in-loodzetters bijna klaar; er is ook een start gemaakt met onderzoek in de branche van rubberproducenten. De onderzoekers kozen twee heel verschillende branches om hun uitspraken zo breed toepasbaar mogelijk te laten zijn. Een aantal vereisten voor een goed kennissysteem is nu al te geven. Een ervan is dat het systeem moet aansluiten bij de wensen van de ondernemers. Dit vereist een intensief contact met de betrokkenen uit de branche, inclusief de ondernemers zelf. Alleen een kennissysteem met een breed draagvlak draagt echt bij aan een verstandiger omgang met gevaarlijke stoffen op de werkvloer. Voor glazeniers is een systeem ontwikkeld dat uitgebreide informatie verschaft over de meest risicovolle handelingen: de specifieke risico's van gevaarlijke stoffen, gezondheidseffecten, blootstellingsmomenten, mate van risico en concrete beheersmaatregelen. Het systeem is primair bedoeld om ondernemers én hun werknemers snel een overzicht te geven van gevaarsaspecten bij veelvoorkomende situaties. Maar ook arbodiensten en de Arbeidsinspectie kunnen het systeem raadplegen. Continue updating van de informatie is eveneens een voorwaarde voor het opbouwen van een waardevol instrument ter ondersteuning van het gevaarlijke-stoffenbeleid in de branche. De verantwoordelijkheid voor dit onderhoud, en de implementatie, ligt volgens de onderzoekers in veel branches bij de brancheorganisaties.